

Prof. univ. dr. **Anastasiu Crișu**
Facultatea de Drept a Universității din București

Drept procesual penal. Partea specială

Ediția a 4-a, revizuită și actualizată

Editura
Hamangiu
2024

Capitolul al V-lea. Procedura în cauzele cu infractori minori

Secțiunea 1. Considerații generale

385. Modalități de abordare a criminalității juvenile. Criminalitatea juvenilă nu constituie doar o problemă a justiției, este o preocupare majoră la nivel general în societate.

În domeniul justiției, în general în sistemele de drept actuale se observă o abordare cât mai variată și, totodată, cât mai flexibilă a problematicii criminalității juvenile, încercându-se o adaptare a reglementărilor, ținând cont de particularitățile bio-psiho-fizice ale minorului. Dacă în domeniul răspunderii penale a minorului atenția este îndreptată spre respectarea drepturilor acestuia, astfel încât viitorul său să nu fie afectat în mod nejustificat, în desfășurarea procedurilor necesare angajării răspunderii penale se observă tendința unei colaborări între instituțiile judiciare și cele extrajudiciare. De regulă, urmărirea penală este efectuată de organe specializate, în măsură să asigure protecția acestor minori, iar judecata se efectuează de judecători specializați, care colaborează cu specialiști, în scopul diminuării cât mai mult posibil a impactului negativ produs de procedurile penale asupra minorilor.

Finalitatea procesului penal o constituie mai mult **reabilitarea minorului** decât angajarea răspunderii penale și aplicarea unei sancțiuni.

În acest context sunt relevante discuțiile cu privire la diferite **modele de justiție** care au la bază diferite concepte filosofice și psihologice cu privire la delicventul juvenil, subliniindu-se faptul că ar fi necesară o externalizare a procesului, care ar permite evaluări mai complexe și care nu ar putea fi efectuate într-un cadru tipic procesului penal^[1]. Este necesar a se realiza o îmbinare a cunoștințelor psihologice cu procedurile penale, pentru a îmbunătăți calitatea deciziei în cazul infractorului minor.

În funcție de filosofia în domeniul politicii penale, au fost avansate diferite modele de justiție^[2], cum este modelul dedicat în mai mare măsură **protecției copilului**, de dată mai recentă, care se caracterizează prin colocvialitatea procedurilor, modelul justiției cu **proceduri speciale**, în care o importanță mare o are evaluarea minorului, informațiile obținute motivând decizia judecătorului în alegerea regimului sancționator, sau **modelul standard**, în care pe primul plan se situează tragerea la răspundere penală și pe plan secundar evaluarea minorilor, a factorilor psihologici care au determinat comportamentul deviant.

În ceea ce privește angajarea răspunderii penale, de asemenea, în funcție de reperele stabilite de politicile penale, se disting mai multe modele^[3]: **modelul tradițional**, conform căruia, după împlinirea vârstei prevăzute în lege, minorului i se pot aplica și pedepse, însă mai blânde decât majorului, **modelul nepunitiv**, promovat în ultima

[1] R. CORRADO, *Juvenile Justice in Canada. A Theoretical and Analytical Assessment*, Butterworths, Toronto, 1992, p. 64-72.

[2] *Ibidem*.

[3] J. PRADEL, *Droit pénal comparé*, Dalloz, Paris, 2008, p. 659.

perioadă, în care măsurile educative sunt pe primul plan, și **modelul mixt**, conform căruia este posibilă tragerea la răspundere penală, însă sancțiunile aplicate, considerate măsuri educative, au o natură penală.

386. Reglementarea actuală a procedurii în cauzele cu infractori minori. Potrivit art. 504 alin. (1) CPP, minorii sunt urmăriți penal și judecați potrivit procedurii obișnuite, cu completările și derogările cuprinse în capitolul dedicat procedurii în cauzele cu infractori minori din cadrul Titlului IV din Partea specială a Codului de procedură penală în vigoare^[1] și în Secțiunea a 8-a a Capitolului I din Titlul V al Părții generale (privind măsurile preventive aplicate minorilor), prioritate în aplicare având procedurile speciale.

Actuala reglementare corespunde în mare măsură celei cuprinse în codul anterior, modificări mai importante fiind aduse prin Legea nr. 284/2020, act normativ inițiat ca urmare a transpunerii în legislația internă a Directivei (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspecte sau acuzate în cadrul procedurilor penale^[2]. Scopul acestei directive îl constituie stabilirea unor garanții procedurale în legislațiile interne necesare protejării infractorilor minori, apărării acestei categorii de infractori, prin garantarea dreptului la un proces echitabil.

Finalitatea reglementării constă în prevenirea recidivei în cazul minorilor, promovarea reintegrării sociale și facilitarea valorificării drepturilor procesuale de către aceștia în contextul cooperării judiciare a statelor membre ale Uniunii Europene în domeniul penal. Totodată, se urmărește ca minorul să înțeleagă și să urmeze procedurile promovate și să își exercite dreptul la un proces echitabil.

Procedurile speciale^[3], pe lângă faptul că instituie garanții procesuale suplimentare, oferă și posibilitatea examinării cât mai concret a cauzelor cu inculpați minori^[4]. Codul de procedură penală cuprinde derogări de la normele de drept comun pentru toate fazele procesuale, urmărirea penală, judecata, dar și pentru punerea în executare a hotărârilor definitive referitoare la minori.

Tot ca expresie a necesității transpunerii la nivel național a anumitor prevederi ale directivei, Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 102/2018^[5], a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 505 alin. (2) CPP, precum și sintagma „care nu a împlinit vârsta de 16 ani” din cuprinsul art. 505 alin. (1) CPP sunt neconstituționale^[6]. Astfel, Curtea a reținut că, dintr-o eroare nejustificată a

^[1] Regimul juridic actual al procedurilor speciale privind minorii permite nu doar aplicarea dreptului comun cu derogările prevăzute în procedura specială privind urmărirea și judecata minorilor, dar și aplicarea concomitent a altei proceduri speciale, aceea a acordului privind recunoașterea vinovăției.

^[2] J.O. L 132 din 21 mai 2016.

^[3] În perioada anterioară, practica judiciară unitară a fost creată în mare parte prin decizii ale instanței supreme. În această idee se încadrează Deciziile de îndrumare ale Tribunalului Suprem nr. 3/1972 și nr. 6/1973.

^[4] Obligatorietatea referatului de evaluare, posibilitatea chemării anumitor persoane la ascultarea minorului oferă date suplimentare pentru soluționarea cauzei.

^[5] M. Of. nr. 400 din 10 mai 2018.

^[6] Ulterior, prin Legea nr. 201/2023, discriminarea constatată de Curte a fost înlăturată.

legiuitorului, care a apelat la criteriile de distincție prevăzute în art. 113 CP, criteriile de distincție referitoare la limitele răspunderii penale în funcție de vârsta minorului, s-a creat o discriminare între minorii care au împlinit vârsta de 16 ani și suspectii/inculpații minori care nu au împlinit încă această vârstă. Acest criteriu nu își găsește nicio justificare, deoarece procedura specială trebuie să aibă un caracter unitar pe tot parcursul procesului penal. Totodată, Curtea a statuat în sensul că „o astfel de reglementare diferențiată a regimului juridic al minorului care a împlinit vârsta de 16 ani nu își găsește justificare în nicio rațiune obiectivă și rezonabilă, cu atât mai mult cu cât, potrivit art. 114 din Codul penal, toți minorii cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, ca o consecință a răspunderii penale, sunt supuși unor măsuri educative”.

387. Dispoziții generale

387.1. Persoanele cărora li se aplică procedura specială^[1]. a) În cursul urmăririi penale, dispozițiile speciale se aplică minorilor care au săvârșit infracțiuni și răspund penal^[2].

Ca urmare a modificării și completării Codului de procedură penală prin Legea nr. 284/2020, procedura specială se aplică și persoanelor care nu mai sunt minore potrivit legii, adică au împlinit deja 18 ani, **până la împlinirea vârstei de 21 de ani**, dacă sunt îndeplinite **cumulativ** următoarele **condiții**:

- persoana era minoră la data dobândirii calității de suspect în condițiile legii și
- organul judiciar consideră necesară aplicarea normelor speciale, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate [art. 504 alin. (2) CPP]^[3].

Prima condiție pentru aplicarea în continuare a procedurii speciale până la vârsta de 21 de ani constă în existența stării de minorat **la data dobândirii calității de suspect**, condiție constatată din examinarea ordonanței prin care s-a dispus continuarea urmăririi penale *in personam* potrivit art. 305 alin. (3) CPP.

^[1] Noțiunile folosite în Directiva (UE) 2016/800 sunt acelea de **copil** pentru persoana care nu a împlinit 18 ani și de **tânăr adult** pentru persoana care nu a împlinit 24 de ani.

^[2] Potrivit art. 113 alin. (2) CP, minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Existența discernământului se stabilește în urma unei expertize psihiatrice, efectuată obligatoriu potrivit art. 184 alin. (1) CPP. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal, potrivit legii [art. 113 alin. (3) CP].

^[3] Noua reglementare constituie transpunerea dispozițiilor art. 2 alin. (3) din directivă, potrivit căreia, „(3) Cu excepția articolului 5, a articolului 8 alineatul (3) litera (b) și a articolului 15, în măsura în care dispozițiile respective se referă la un titular al răspunderii părintești, prezenta directivă sau anumite dispoziții ale acesteia se aplică persoanelor menționate la alineatele (1) și (2) din prezentul articol în situația în care acestea erau copii în momentul când au început să facă obiectul procedurilor, dar care ulterior au împlinit vârsta de 18 ani, și aplicarea prezentei directive sau a anumitor dispoziții ale acesteia este adecvată ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate. Statele membre pot decide să nu mai aplice prezenta directivă persoanei vizate când aceasta a împlinit vârsta de 21 de ani” (s.n.).

A doua condiție este de natură subiectivă și va fi constatată de organul judiciar, care va urma procedura specială și după împlinirea vârstei de 18 ani, atunci când, evaluând toate circumstanțele cauzei, cât și persoana minorului (gradul său de maturitate și gradul de vulnerabilitate), va considera **necesară aplicarea acesteia în continuare**.

Decizia aparține organului de urmărire penală, adică procurorului sau organului de cercetare penală, însă, având în vedere criteriile de evaluare a necesității aplicării procedurii speciale (complexitatea întregii cauze, persoana minorului), considerăm că aceasta trebuie să aparțină numai procurorului, care va dispune prin ordonanță motivată aplicarea procedurii speciale cu respectarea condițiilor prevăzute de lege. Decizia organului judiciar intervine la împlinirea vârstei de 18 ani.

Din analiza dispozițiilor art. 504 alin. (2) CPP rezultă însă existența unui **prag maxim** până la care poate fi aplicată procedura specială, și anume împlinirea de către persoană a vârstei de **21 de ani**, indiferent de existența sau inexistența celorlalte condiții (starea de minorat la data dobândirii calității de suspect, aprecierea ca necesară a aplicării procedurii speciale de către organul judiciar).

Referitor la această reglementare, s-a considerat că extinderea sferei destinatarilor aplicării procedurii speciale ar satisface mai bine necesitățile unei protecții juridice și sociale cât mai complete, având în vedere faptul că împlinirea vârstei majoratului nu constituie un criteriu sigur privind dobândirea capacităților psiho-fizice de către persoana în cauză.

Dorind să dea eficiență maximă aplicării procedurii speciale privind minorii, prin dispozițiile art. 504 alin. (3) CPP legiuitorul instituie o **prezumție de minoritate**, cu consecința aplicării acestei proceduri dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- organul judiciar nu poate stabili dacă suspectul sau inculpatul este minor și
- există suficiente motive pentru ca acesta să fie considerat minor.

Dacă sunt îndeplinite aceste condiții, persoana respectivă va fi prezumată ca fiind minor, prezumția operând în favoarea lui, consecința pe plan procesual penal fiind aplicarea procedurii speciale^[1].

Astfel de situații pot apărea în cazurile în care, lipsind documentele de identitate, organele judiciare nu pot stabili cu certitudine vârsta persoanei respective, însă observarea sa conduce spre existența stării de minorat.

În absența altor precizări, aprecierea stării de minorat aparține tot organului judiciar, care va trebui să dispună prin ordonanță motivată în sensul îndeplinirii condițiilor prevăzute la art. 504 alin. (3) CPP. Dacă ulterior este stabilită vârsta, în funcție de dimensiunea acesteia, va fi aplicată sau nu în continuare procedura specială, după cum se consideră că sunt incidente dispozițiile art. 504 alin. (2) CPP.

b) În cursul judecătii, instanța aplică procedura specială dacă la data sesizării instanței inculpatul **nu a împlinit vârsta de 18 ani**, procedura fiind aplicată în continuare și în cazul în care, între timp, inculpatul a împlinit 18 ani [art. 507 alin. (2) și alin. (3) teza I CPP].

^[1] Reglementarea constituie consecința transunerii în legislația internă a art. 3 teza finală din Directiva (UE) 2016/800, potrivit căruia, „(...) în cazul în care nu este clar dacă o persoană a împlinit vârsta de 18 ani, se prezumă că persoana respectivă este copil”.

Precum în cazul urmăririi penale, legiuitorul instituie o derogare (deja existentă prin aplicarea procedurii speciale), și anume, chiar dacă la data sesizării inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, instanța investită poate decide aplicarea procedurii speciale dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele **condiții**:

- inculpatul trimis în judecată era minor la data dobândirii calității de suspect în cauza respectivă;
- instanța, reținând cauza, consideră necesară aplicarea procedurii speciale, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate [art. 507 alin. (3) teza a II-a CPP].

Reglementarea care permite aplicarea procedurii speciale și după împlinirea vârstei de 18 ani [art. 504 alin. (2) CPP pentru faza urmăririi penale, respectiv art. 507 alin. (3) teza a II-a CPP pentru faza judecătii] nu oferă însă suficientă claritate și previzibilitate.

În primul rând, are natura unei condiții subiective, iar la momentul deciziei organului judiciar (care intervine la împlinirea vârstei de 18 ani) este posibil ca în dosar să nu existe suficiente date cu privire la evaluarea condițiilor prevăzute de lege care impun aplicarea în continuare a procedurii speciale. De aceea, considerăm că, deși nu s-a decis aplicarea procedurii speciale și după împlinirea vârstei de 18 ani, dacă ulterior datele din dosar o impun, organul judiciar poate aplica această procedură. Abordarea este în sensul legii, care permite aplicarea procedurii speciale până la 21 de ani, cât și în spiritul întregii reglementări speciale, de protejare a infractorului minor supus procedurilor penale.

În aceeași logică, este posibil ca la împlinirea vârstei de 18 ani în cursul urmăririi penale organul de urmărire penală să nu decidă aplicarea în continuare a procedurii speciale, dar instanța, făcând aplicarea dispozițiilor art. 507 alin. (3) teza a II-a CPP, să decidă aplicarea acestei proceduri în cursul judecătii.

În acest context, considerăm că decizia instanței cu privire la aplicarea procedurii speciale nu poate fi reevaluată, de exemplu, într-o cale de atac.

Potrivit art. 507 alin. (3) teza a II-a CPP, dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, instanța investită, **reținând cauza**, poate decide aplicarea procedurii speciale la judecarea cauzei. Totuși, cauza nu poate fi reținută dacă completul investit nu este compus din judecători anume desemnați potrivit legii, întrucât ar contraveni dispozițiilor art. 507 alin. (1) CPP privind componerea completului în cauzele cu infractori minori.

387.2. Dreptul minorului la examinare medicală [art. 504 alin. (4) CPP]. Prin aceste dispoziții s-a urmărit transpunerea în legislația noastră a art. 8 din Directiva (UE) 2016/800, care prevede dreptul pentru minorii privați de libertate la o examinare medicală fără întâzieri nejustificate, efectuată de un medic sau alt profesionist, având ca scop evaluarea stării mentale și fizice generale a acestuia: rezultatele examinării medicale a minorului suspect sau inculpat asupra căruia s-a dispus o măsură preventivă privativă de libertate, efectuată la locul de deținere potrivit legii privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, sunt avute în vedere pentru a aprecia capacitatea acestuia de a fi supus actelor sau măsurilor dispuse în cursul procesului penal.

Rezultatele examinării medicale se iau în considerare însă și pentru a determina capacitatea copilului de a fi supus interogării, altor acte de anchetă ori de strângere de probe sau oricăror măsuri luate ori preconizate a fi luate împotriva acestuia. Examinarea, ale cărei concluzii care privesc starea mentală și fizică generală a minorului se vor consemna în scris de către medic, **este deosebită de expertiza medico-legală psihiatrică** efectuată de un medic legist pentru minorul între 14-16 ani, putând fi efectuată la inițiativa organelor judiciare, însă, fiind un drept al minorului, și la inițiativa titularului răspunderii părintești sau a avocatului.

Concluziile examinării medicale vor fi avute în vedere și la prelungirea sau menținerea măsurii privative de libertate în contextul aplicării art. 243 alin. (2) CPP, conform căruia reținerea și arestarea preventivă pot fi dispuse față de un minor, în mod excepțional, numai dacă efectele pe care privarea de libertate le-ar avea asupra personalității și dezvoltării acestuia nu sunt disproporționate față de scopul urmărit prin luarea măsurii. De fapt, dispozițiile privind examinarea medicală au o legătură directă cu aplicarea măsurilor preventive față de minori^[1].

Secțiunea a 2-a. Urmărirea penală în cauzele cu infractori minori

388. Persoanele chemate la organul de urmărire penală. În art. 505 alin. (1) CPP se prevede că, atunci când suspectul sau inculpatul este un minor^[2], **la orice ascultare sau confruntare** a sa, organul de urmărire penală citează părinții acestuia ori, după caz, pe tutore, curator sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află temporar minorul, precum și direcția generală de asistență socială și protecția copilului din localitatea unde se desfășoară audierea. Celelalte categorii de persoane sunt citate, după caz, la ascultarea sau confruntarea minorului, dacă din diferite motive părinții minorului nu sunt citați pentru a fi prezenți.

Aceste dispoziții au fost completate cu noi reglementări^[3] care presupun citarea acestor persoane nu doar la ascultarea sau confruntarea minorului, ci **la efectuarea**

^[1] În mod greșit legiuitorul a plasat aceste dispoziții numai la procedura specială privind minorii. Întrucât examinarea medicală este în legătură cu privarea de libertate, referirile la aceasta trebuiau incluse la materia măsurilor preventive privind minorii.

^[2] Formularea inițială era „când suspectul sau inculpatul este un minor care nu a împlinit 16 ani”. Sintagma „care nu a împlinit 16 ani” din cuprinsul art. 505 alin. (1) CPP a fost declarată neconstituțională prin Decizia Curții Constituționale nr. 102/2018, citată *supra*, pe motiv că aceasta creează o discriminare între suspectul/inculpatul care au vârsta de 16 ani și cei care nu au împlinit această vârstă. Ca urmare a acestei decizii, textul de lege a fost modificat în mod corespunzător prin Legea nr. 201/2023.

^[3] Dispozițiile art. 505 alin. (1¹)-(1⁴) au fost introduse prin Legea nr. 284/2020. Temeiul completării este reprezentat de art. 4 alin. (1) lit. (a) pct. (iv) raportat la art. 15 alin. (4) din Directiva (UE) 2016/800. Potrivit art. 15 alin. (4) din directivă, „Statele membre se asigură că copiii (minorii – n.n.) au dreptul de a fi însoțiți de titularul răspunderii părintești sau de un alt adult corespunzător, astfel cum este menționat la alineatul (2), în timpul diferitelor etape ale procedurii, altele decât ședințele de judecată, la care copilul este prezent, în

oricărui alt act de urmărire penală și care, împreună cu dispozițiile art. 505 alin. (1) CPP, asigură, potrivit art. 15 din Directiva (UE) 2016/800, **dreptul copilului de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești în cursul procedurii**^[1]. În accepțiunea directivei, titular al răspunderii părintești este „orice persoană care are răspunderea părintească față de copil”, iar răspundere părintească înseamnă ansamblul drepturilor și obligațiilor referitoare la persoana și bunurile unui copil^[2].

Se urmărește, așadar, consolidarea poziției procesuale a unui subiect procesual distinct – **titularul răspunderii părintești** –, cu drepturi și obligații expres prevăzute de lege în legătură cu implicarea sa în desfășurarea procedurii speciale privind minorul.

Reglementarea existentă, care presupune ca necesară doar îndeplinirea procedurii de citare față de titularul răspunderii părintești, neurmată însă de însoțirea efectivă a minorului la organul de urmărire penală în vederea ascultării sau confruntării, nu asigură cerințele acestei directive. Scopul reglementării este de a asigura **prezența efectivă a unui adult** la efectuarea oricărui act de urmărire penală în cauzele în care suspectul sau inculpatul este minor, ca o măsură de protecție a acestuia față de rigorile derulării unei proceduri penale^[3].

În acest context, nu mai este justificată nici menținerea dispozițiilor art. 505 alin. (3) CPP, care prevăd faptul că neprezentarea persoanelor legal citate la ascultarea sau confruntarea minorului nu împiedică efectuarea acestor acte^[4].

Potrivit art. 505 alin. (1)¹ CPP, **la efectuarea oricărui act de urmărire penală** (altele decât ascultare și confruntare) la care este citat suspectul sau inculpatul minor de organul de urmărire penală, se citează părinții ori, după caz, tutorele, curatorul sau persoana în îngrijirea ori supravegherea căreia se află temporar minorul. În aceste cazuri, citarea lor **nu este obligatorie**, acestea vor fi citate doar **dacă organul judiciar consideră că prezența lor este în interesul superior al minorului și nu este de natură**

cazul în care autoritatea competentă consideră că: (a) este în interesul superior al copilului de a fi însoțit de persoana respectivă; și (b) prezența persoanei respective nu va aduce atingere procedurilor penale”.

^[1] Termenul folosit în directivă este „de a fi însoțit” minorul, și nu de a fi citate persoanele respective, conform legislației noastre.

^[2] Potrivit art. 3 alin. (1) pct. 3 din directivă, „«răspundere părintească» înseamnă ansamblul drepturilor și obligațiilor referitoare la persoana sau bunurile unui copil, conferite unei persoane fizice sau unei persoane juridice în temeiul unei hotărâri judecătorești, al legii sau printr-un acord care produce efecte juridice, inclusiv dreptul de încredințare și dreptul de vizită”.

^[3] Potrivit art. 15 alin. (4) din Directiva (UE) 2016/800, „statele membre se asigură că copiii au dreptul de a fi însoțiți de titularul răspunderii părintești sau de un alt adult corespunzător (...) în timpul diferitelor etape ale procedurii, altele decât ședințele de judecată, la care copilul este prezent, în cazul în care autoritatea competentă consideră că: (a) este în interesul superior al copilului de a fi însoțit de persoana respectivă; și (b) prezența persoanei respective nu va aduce atingere procedurilor penale”.

^[4] Prevederile art. 505 alin. (3) CPP contravin art. 15 alin. (4) din Directiva (UE) 2016/800, care, astfel cum am arătat, prevede că statele membre trebuie să se asigure că copiii au dreptul **de a fi însoțiți** de titularii răspunderii părintești sau de un alt adult corespunzător, în timpul procesului penal.

să aducă atingere bunei desfășurări a procesului penal. La efectuarea acestor acte, legiuitorul nu impune însă și citarea direcției generale de asistență socială și protecția copilului.

În cazul în care organul de urmărire penală consideră că prezența persoanelor indicate în art. 505 alin. (1¹) CPP este în interesul minorului, dar acestea nu au putut fi găsite ori, potrivit aprecierii organului de urmărire penală, prezența lor ar afecta interesul superior al minorului sau desfășurarea procesului penal, va fi citat **un alt adult desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar**^[1].

Dacă minorul nu desemnează un alt adult sau adultul desemnat de minor nu este acceptat de organul judiciar, citarea se va face către **o altă persoană aleasă de organul judiciar**, ținând seama de interesul superior al minorului [art. 505 alin. (1³) CPP].

Întrucât în ambele cazuri alegerea adultului, chiar dacă este desemnat de minor, aparține organului judiciar ținând seama de interesul superior al minorului, cât și de buna desfășurare a procesului penal, decizia trebuie motivată, iar dacă nu este considerată potrivită sau justificată, poate fi contestată de cei interesați.

Reiese din această reglementare obligația organului judiciar de a aduce la cunoștința minorului mai întâi posibilitatea desemnării de către el a unui adult, care va fi citat în locul părinților sau, după caz, al tutorelui, curatorului ori al persoanei în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul.

Se consideră că prin prezența unui adult, persoană cu experiență, este garantat interesul superior al copilului, chiar dacă respectivul adult nu este titularul autorității părintești ori o altă persoană căreia legea îi îngăduie a-l îngriji sau supraveghea temporar pe minor^[2].

La momentul la care împrejurările care nu au permis citarea titularului răspunderii părintești încetează, citarea se va face către aceștia (părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul), întrucât nu mai este justificată substituirea lor de către un alt adult în procedura privind urmărirea penală a minorului [art. 505 alin. (1⁴) CPP].

Citarea inculpatului minor se va face **prin intermediul părinților sau al tutorelui**, potrivit art. 257 alin. (6) CPP, iar prezența acestuia, întrucât procedura specială nu cuprinde dispoziții contrare, dacă este cazul, poate fi asigurată și prin intermediul mandatului de aducere. Pentru a încuraja prezența minorilor personal la proces, citarea poate fi făcută și direct către aceștia^[3].

Cu toate că art. 257 alin. (6) CPP se referă doar la citarea minorului cu o vârstă mai mică de 16 ani, aceste dispoziții, afectate în esența lor privind protecția minorului prin

^[1] Acest adult poate fi un reprezentant al unei autorități responsabile de protecția copiilor, dar și o altă persoană apropiată.

^[2] De regulă persoanele, altele decât cele nominalizate în art. 505 alin. (1) CPP, care îl pot asista pe minor sunt tot din cadrul familial, bunici, rude apropiate etc.

^[3] Potrivit considerentului (60) din preambulul Directivei (UE) 2016/800, „Statele membre ar trebui să ia măsuri corespunzătoare pentru a încuraja prezența copiilor la proces, inclusiv prin citarea lor personală și transmiterea unei copii a citației titularului răspunderii părintești sau, atunci când acest lucru ar fi contrar interesului superior al copilului, unui alt adult corespunzător”.

Decizia Curții Constituționale nr. 102/2018, urmează a fi interpretate în sensul **aplicării acestei proceduri a citării pentru întreaga perioadă de minorat**. Tot ca urmare a acestei decizii, prin Legea nr. 201/2023 au fost abrogate dispozițiile art. 505 alin. (2) CPP care impuneau citarea obligatorie a persoanelor prevăzute la alin. (1) al aceluiași articol la audierea sau confruntarea minorului numai în cazul suspectului sau inculpatului care nu a împlinit vârsta de 16 ani. Dacă depășea această vârstă, citarea se dispunea numai dacă organul de urmărire penală considera necesar.

Potrivit reglementării actuale, **obligativitatea** citării titularului răspunderii părintești în vederea însoțirii minorului la organul de urmărire penală este prevăzută **doar pentru ascultare și confruntare**^[1]. Rațiunea pentru care sunt chemate persoanele respective o constituie faptul că la ascultare sau confruntare trebuie creat un cadru propice efectuării unor declarații sincere, or, prezența acelor persoane poate contribui la crearea unui astfel de cadru^[2]. Chiar dacă organul judiciar nu apreciază că prezența lor este în interesul minorului, dar nu aduce atingere bunei desfășurări a procesului, pot fi prezente la desfășurarea și a altor proceduri decât ascultarea și confruntarea.

Modul de ascultare presupune o concretizare din partea suspectului sau inculpatului minor a ceea ce cunoaște (potrivit art. 109 CPP, acesta este lăsat mai întâi să declare tot ce dorește referitor la fapta prevăzută de legea penală care i-a fost comunicată, după care i se pot pune întrebări). Suspectul sau inculpatul minor, precum în cazul majorului, are dreptul, și nu obligația, de a da declarații și poate invoca, dacă consideră necesar, **dreptul de a nu face nicio declarație**.

Luarea declarațiilor și efectuarea confruntărilor se desfășoară potrivit normelor procedurale obișnuite^[3], constituie mijloace de probă potrivit legii procesuale penale și reprezintă, totodată, o modalitate de exercitare a dreptului la apărare^[4].

389. Asistența juridică a suspectului sau inculpatului minor. În literatura de specialitate, asistența juridică obligatorie este tratată ca un drept procesual al inculpatului, ce funcționează ca o garanție procesuală^[5]. În cazul minorului, motivația

^[1] Necesitatea citării în mod obligatoriu în cazul audierii sau confruntării am semnalat-o în perioada reglementării anterioare. A se vedea A. CRIȘU, *op. cit.*, 2013, p. 670.

^[2] Considerăm că citarea persoanelor prevăzute la art. 505 CPP se impune cu atât mai mult cu cât ascultarea și confruntarea, atunci când se fac la sediul organului de urmărire penală, au un grad de oficialitate cu care minorul nu este obișnuit, ceea ce ar putea influența negativ calitatea declarațiilor. Totodată, prevederile privind declarațiile suspectului sau inculpatului, precum și cele referitoare la confruntare obligă minorul la respectarea anumitor proceduri. De asemenea, el poate beneficia și de anumite drepturi (dacă cere, i se dă să citească el declarația, poate refuza să semneze declarația dacă nu este de acord cu cele consemnate, poate reveni asupra declarației sau să facă completări), prezența persoanelor respective contribuind atât la respectarea regulilor impuse, cât și a drepturilor prevăzute de lege.

^[3] A. CRIȘU, *Drept procesual penal. Partea specială*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 275.

^[4] I. NEAGU, *Drept procesual penal. Partea generală*, 1993, p. 268; I. DOLTU, *Declarațiile învinutului sau ale inculpatului – mijloc de apărare în procesul penal*, în *Dreptul nr. 10-11/1994*, p. 78-79.

^[5] N. GIURGIU, *op. cit.*, p. 320.

a constituit-o lipsa de experiență, ocrotirea acestuia fiind pe primul plan, **asistența juridică obligatorie** fiind o garanție a preîntâmpinării unor erori judiciare^[1].

Reglementarea specială nu cuprinde norme derogatorii privind asistența juridică a minorilor, cu toate că situația specială a acestora impune în unele situații un tratament diferențiat față de un adult^[2]. Minorului trebuie să i se asigure acces la avocat, la întreveneri private cu acesta inclusiv înaintea audierii de către organele de urmărire penală. Avocatul urmează să îi explice minorului, într-un limbaj adaptat stării acestuia, acuzarea și consecințele acesteia, să participe în mod efectiv la interogarea lui, de aceea, trebuie să dețină calități și competențe profesionale specifice, dobândite și în urma unor forme speciale de pregătire^[3].

Potrivit art. 90 lit. a) Cpp, asistența juridică a minorului este obligatorie **în tot cursul procesului penal**, inclusiv în faza urmăririi penale, nerespectarea acestor dispoziții fiind sancționată cu nulitatea absolută, conform art. 281 alin. (1) lit. f) CPP. Nulitatea absolută ce vizează aplicarea dispozițiilor privind asistența juridică obligatorie a minorului poate fi invocată în cursul judecății propriu-zise, chiar dacă încălcarea s-a produs în camera preliminară^[4].

Întrucât, potrivit art. 507 alin. (2) CPP, instanța va aplica în cursul judecății procedura specială, chiar dacă între timp minorul a împlinit vârsta de 18 ani, în continuare va fi obligatorie și asistența juridică. Caracterul obligatoriu al asistenței juridice va fi menținut și în cazurile în care organul judiciar va considera necesară, în condițiile legii, aplicarea procedurii speciale până la împlinirea vârstei de 21 de ani de către autorul infracțiunii [conform art. 504 alin. (2), art. 507 alin. (3) CPP].

^[1] I. NEAGU, *op. cit.*, 1992, p. 147.

^[2] Directiva (UE) 2016/800 cuprinde norme speciale cu privire la asistența juridică privind minorul în ceea ce privește conținutul său, însă acestea nu au fost transpuse în legislația română prin Legea nr. 284/2020. Potrivit art. 6 din directivă, denumit „Asistența din partea unui avocat”, este obligatorie asistența juridică a minorilor fără întârzieri nejustificate, odată ce aceștia sunt informați cu privire la faptul că sunt persoane suspecte sau acuzate. În măsurile care pot fi luate, interesul superior al minorului va fi considerat întotdeauna primordial. **Având în vedere aceste aspecte, considerăm că procedura specială privind minorii ar trebui să cuprindă și norme speciale privind asistența juridică a acestuia.**

^[3] Potrivit considerentului (63) din preambulul Directivei (UE) 2016/800, „Statele membre ar trebui să ia măsurile corespunzătoare pentru a se asigura că **judecătorii și procurorii** care instrumentează procedurile penale în care sunt implicați copii **au competențe specifice în acest domeniu** sau au un acces efectiv la cursuri de formare specifice, **îndeosebi cu privire la drepturile copiilor, tehnicile de interogare adecvate, psihologia copiilor și comunicarea într-un limbaj adaptat copiilor**. De asemenea, statele membre ar trebui să ia măsurile corespunzătoare pentru a **promova organizarea acestor formări specifice pentru avocații** care se ocupă de procedurile penale în care sunt implicați copii” (s.n.).

^[4] Prin Decizia nr. 88/2019 (M. Of. 499 din 20 iunie 2019), Curtea Constituțională a decis că dispozițiile art. 281 alin. (4) lit. a) raportat la art. 281 alin. (1) lit. f) CPP sunt neconstituționale, considerându-se că instituirea unui prag (încheierea procedurii de cameră preliminară) până la care poate fi invocată nulitatea absolută, conform art. 281 alin. (4) lit. a) CPP, goleşte de conținut însuși dreptul fundamental la apărare. Ulterior, art. 281 alin. (4) lit. a) CPP a fost modificat prin Legea nr. 201/2023.

S-a decis că neasigurarea asistenței juridice inculpatului minor, judecata având loc și în lipsa acestuia, constituie motiv de casare a hotărârii în recurs (în prezent, motiv de desființare în apel)^[1].

Asistența juridică va fi obligatorie pentru minor și în cauza civilă formată ca urmare a disjungerii acțiunii civile de acțiunea penală potrivit art. 26 CPP, întrucât, potrivit legii, această protecție este asigurată pentru minor în tot cursul procesului penal, inclusiv în ceea ce privește acțiunea civilă, aceasta fiind soluționată în continuare tot de instanța penală^[2].

390. Expertiza psihiatrică. Întrucât legea penală [art. 113 alin. (2) CP] condiționează angajarea răspunderii penale a minorului cu vârsta între 14 și 16 ani care a săvârșit fapta penală de **dovedirea existenței discernământului**, acesta va fi suspus expertizării medico-legale psihiatrice **obligatorii** [art. 184 alin. (1) CPP]. Expertiza este obligatorie, deoarece legea penală instituie o prezumție cu caracter relativ privind **lipsa discernământului**, răsturnarea ei fiind posibilă prin efectuarea acesteia.

Deoarece lipsa discernământului determină stingerea acțiunii penale (potrivit art. 27 CP, minoritatea este o cauză de neimputabilitate, nefiind imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal, printre care și discernământul în cazul celor de 14-16 ani), expertiza psihiatrică va fi efectuată imediat în cursul urmăririi penale.

Expertiza medico-legală psihiatrică se efectuează în cursul urmăririi penale potrivit procedurii prevăzute în art. 184 CPP, fiind necesar consimțământul scris al minorului, dat în prezența avocatului și a ocrotitorului legal^[3].

Considerăm că expertul, la întocmirea raportului de expertiză, ar trebui să examineze și referatul de evaluare, întocmit de serviciul de probațiune.

391. Informarea suspectului sau inculpatului minor (art. 505¹ CPP). Dispozițiile art. 505¹ CPP au caracter complementar față de cele ale art. 108 din același cod, care prevăd obligația organului judiciar de a aduce la cunoștința suspectului sau inculpatului drepturile și obligațiile procesuale prevăzute în art. 83 CPP. În primul rând, **înainte de prima sa audiere**, conform art. 505¹ alin. (1) lit. a) CPP, organul judiciar are obligația să îl informeze pe suspectul sau inculpatul minor cu privire la aspectele generale de desfășurare a procesului penal (faptul că implicarea în calitate de suspect sau inculpat presupune tragerea sa la răspundere penală, care este structura procesului penal, faptul că procesul se finalizează cu pronunțarea unei hotărâri judecătorești).

Apoi îi sunt aduse la cunoștință, **cu promptitudine și cât mai curând posibil**^[4], drepturile și obligațiile prevăzute la art. 108 CPP cu trimitere la cele de la art. 83 din

[1] C.S.J., s. pen., dec. nr. 861/1994, în Dreptul nr. 3/1995, p. 93.

[2] R. MOROȘANU, în N. VOLONCIU, A.S. UZLĂU (coord.), *op. cit.*, p. 1447.

[3] Pentru detalii, a se vedea A. CRIȘU, *Partea generală*, nr. 372.

[4] Conform art. 4 din Directiva (UE) 2016/800, „(1) Statele membre se asigură că atunci când copiii sunt informați cu privire la faptul că sunt persoane suspectate sau acuzate în proceduri penale, aceștia sunt informați cu promptitudine cu privire la drepturile lor în conformitate cu Directiva 2012/13/UE și cu privire la aspectele generale de desfășurare a procedurii. De asemenea, statele membre se asigură că copiii sunt informați cu privire la

același cod, după care sunt precizate și cele specifice generate de starea de minorat, prevăzute la art. 505¹ alin. (1) lit. c)-i) CPP [art. 505¹ alin. (1) CPP^[1]].

Organul judiciar are obligația să comunice aceste drepturi într-un limbaj simplu și accesibil, adaptat vârstei suspectului sau inculpatului minor.

Având în vedere dreptul copilului ca și titularul răspunderii părintești să fie informat cât mai curând posibil despre aspectele pe care minorul are dreptul să le primească potrivit art. 505¹ alin. (1) CPP, toate aceste informații, inclusiv cele prevăzute la art. 108 CPP, **vor fi comunicate și titularului răspunderii părintești**. Dacă nu este posibil sau comunicarea către acesta ar fi contrară interesului superior al minorului sau ar afecta desfășurarea procesului penal, comunicarea se face către un alt adult desemnat de minor și acceptat de organul judiciar. În cazul în care minorul nu desemnează un adult sau cel desemnat nu este acceptat de organul judiciar, comunicarea se va face

drepturile stabilite în prezenta directivă. Informațiile respective sunt furnizate după cum urmează: (a) cu promptitudine atunci când copiii sunt informați cu privire la faptul că sunt persoane suspectate sau acuzate, în ceea ce privește: (i) dreptul ca titularul răspunderii părintești să fie informat, astfel cum se prevede la articolul 5; (ii) dreptul la asistență din partea unui avocat, astfel cum se prevede la articolul 6; (iii) dreptul la protecția vieții private, astfel cum se prevede la articolul 14; (iv) dreptul de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești în timpul diferitelor etape ale procedurii, altele decât ședințele de judecată, astfel cum se prevede la articolul 15 alineatul (4); (v) dreptul la asistență judiciară, astfel cum se prevede la articolul 18; (b) cât mai curând posibil în cadrul procedurilor, în ceea ce privește: (i) dreptul la o evaluare individuală, astfel cum se prevede la articolul 7; (ii) dreptul la o examinare medicală, inclusiv dreptul la asistență medicală, astfel cum se prevede la articolul 8; (iii) dreptul la limitarea privării de libertate și la utilizarea unor măsuri alternative, inclusiv dreptul la reexaminarea periodică a detenției, astfel cum se prevede la articolele 10 și 11; (iv) dreptul de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești pe parcursul ședințelor de judecată, astfel cum se prevede la articolul 15 alineatul (1); (v) dreptul de a se prezenta în persoană la proces, astfel cum se prevede la articolul 16; (vi) dreptul la căi de atac eficiente, astfel cum se prevede la articolul 19 (...)"

^[1] Potrivit acestui text, minorului i se aduc la cunoștință, pe lângă cele prevăzute la art. 108 CPP, și următoarele: a) informații cu privire la principalele etape ale procesului penal; b) dreptul ca părinții sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul sau un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar să primească aceleași informații comunicate minorului; c) dreptul la protecția vieții private, în condițiile legii; d) dreptul **de a fi însoțit de părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul** sau de un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar, în timpul diferitelor etape ale procedurii conform legii; e) dreptul de a fi evaluat prin intermediul referatului de evaluare; f) dreptul la evaluare medicală și asistență medicală în cazul în care va fi supus unei măsuri preventive privative de libertate; g) măsurile preventive ce i se pot aplica, precum și dreptul ca măsura preventivă privativă de libertate să fie aplicată cu caracter excepțional, potrivit art. 243 CPP, perioada pentru care poate fi dispusă și durata maximă a măsurii preventive privative de libertate, condițiile pentru prelungirea și menținerea acesteia, precum și dreptul la verificarea periodică a măsurii, în condițiile legii; h) dreptul de a fi prezent la judecarea cauzei; i) dreptul la exercitarea căilor de atac, în condițiile legii.

către o altă persoană adultă desemnată de organul judiciar, având în vedere interesul superior al minorului [art. 505¹ alin. (4) și (5) CPP].

Dacă împrejurările care nu permit informarea persoanelor titulari ai răspunderii părințești încetează, comunicarea informațiilor prevăzute în art. 505¹ alin. (1) CPP se va face acestora [art. 505¹ alin. (6) CPP].

392. Referatul de evaluare^[1]

392.1. În cursul urmăririi penale, forma inițială a Codului de procedură penală din 1968 (art. 482) prevedea obligația organelor de urmărire penală de a dispune și obține în această fază procesuală referatul de evaluare (era denumit anchetă socială, cu un alt conținut și o altă reglementare decât cele actuale). Importanța juridică a acestui act era deosebită, astfel încât constatarea de către judecător în cursul judecății a lipsei acestuia constituia caz de nulitate absolută, conform art. 197 alin. (2) CPP 1968.

Ulterior, ca urmare a adoptării O.U.G. nr. 31/2008^[2], efectuarea referatului de evaluare în faza de urmărire penală a fost lăsată la aprecierea procurorului, în sensul că procurorul care supraveghea sau, după caz, efectua urmărirea penală **putea să solicite**, atunci când considera necesar, efectuarea referatului de evaluare.

Actualul cod menține această abordare, întrucât, potrivit art. 506 alin. (1) CPP, organele de urmărire penală **pot să solicite**^[3], **atunci când consideră necesar**, efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune competent. Solicitarea referatului de evaluare este însă **obligatorie în cazul în care minorul este trimis în judecată**, dar, și în această ipoteză, nu în toate cazurile, referatul **nu va fi solicitat**, chiar dacă minorul va trimis în judecată, dacă solicitarea **ar fi contrară interesului superior al minorului** [art. 506 alin. (1¹) CPP^[4]].

[1] Referatul de evaluare, după modificările aduse Codului de procedură penală din 1968 prin Legea nr. 356/2006, este actul procedural care a înlocuit ancheta socială în cauzele cu infractori minori. Cum între referatul de evaluare și ancheta socială nu există diferențe cu privire la natură juridică și funcționalitate, aprecierile doctrinei și ale practicii judiciare legate de ancheta socială au rămas valabile și pentru referatul de evaluare.

[2] M. Of. nr. 224 din 24 martie 2008.

[3] Întrucât legiuitorul folosește termenul „solicitare”, apare firesc întrebarea dacă, pentru ca cerința textului să fie îndeplinită, înțelesul acestuia se limitează doar la demersul organului de urmărire penală către serviciul de probațiune pentru obținerea referatului sau privește obținerea sa efectivă. Întreg contextul legislativ referitor la această chestiune, mai ales prevederile art. 7 alin. (5) din Directiva (UE) 2016/800, potrivit cărora „Evaluarea individuală are loc în cel mai timpuriu stadiu adecvat al procedurilor și (...) înainte de trimiterea în judecată” (s.n.), conduce la concluzia logică din punct de vedere juridic că solicitarea are **înțelesul de a cere, cât și rezultatul ei, adică de obținere efectivă a referatului de evaluare în faza procesuală în care a fost cerut**. Interpretarea corespunde logicii acestei reglementări, și anume că referatul trebuie efectuat cât mai timpuriu (cât mai aproape de începerea urmăririi penale *in personam*), **pentru ca rezultatele sale să poată constitui justificarea dispunerii unor acte sau măsuri procesuale în cursul urmăririi penale cu privire la minor, dar mai ales a soluției procurorului în general**, însă în special în cazul renunțării la urmărirea penală sau al încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției.

[4] Art. 506 alin. (1¹) a fost introdus prin Legea nr. 284/2020.

Prin această reglementare, solicitarea referatului este întotdeauna condiționată, în cazul în care nu este obligatorie, de **oportunitatea** lui (se va solicita referatul de evaluare când se consideră necesar de organul de urmărire penală), iar în cazul în care solicitarea este obligatorie potrivit legii (când minorul este trimis în judecată), de faptul că poate fi **contrară interesului superior al minorului**.

Considerăm greșită opțiunea legiuitorului de a nu condiționa **ca regulă** finalizarea urmăririi penale de efectuarea în cursul acestei faze a referatului de evaluare^[1]. Plasarea inițial de către legiuitor în mod obligatoriu în faza urmăririi penale (în codul anterior) era justificată, întrucât referatul **producea un efect juridic total**, fiind evaluat de organul de urmărire penală în considerarea măsurilor luate, cât și a rezolvării cauzei la terminarea urmăririi penale. Numai având în vedere concluziile referatului de evaluare, care oferă datele necesare prevăzute la art. 318 alin. (3) CPP privind atitudinea procesuală a suspectului sau inculpatului, procurorul poate dispune renunțarea la urmărirea penală, soluție greu de motivat în lipsa lui de la dosarul cauzei.

Lipsind referatul de evaluare, urmărirea penală nu poate fi considerată completă, în sensul art. 327 CPP, astfel încât cauza să poată fi rezolvată de procuror în această stare, cu atât mai mult cu cât pentru minor este obligatorie efectuarea expertizei psihiatrice, datele cuprinse în referat fiind necesare expertului.

În ceea ce privește obligativitatea efectuării referatului potrivit art. 506 alin. (1^a) CPP, aceste dispoziții trebuie nuanțate. Cu toate că nu se prevede expres în procedura specială privind încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, referatul este obligatoriu și în acest caz, altfel încheierea acordului în ceea ce privește cuantumul, dar mai ales forma de executare, adică felul măsurii educative, ar fi dificil de concretizat. Aceste precizări vor putea fi făcute numai pe baza referatului de evaluare în care serviciul de probațiune, potrivit art. 506 alin. (4) CPP, va face propuneri motivate privind măsurile educative ce pot fi luate față de minor. Lipsa din acord a acestor mențiuni cu motivația tehnică necesară luării măsurilor educative poate determina respingerea acestuia pe motiv că nu sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate prevăzute de lege în art. 480-482 CPP. Se impune efectuarea referatului în faza urmăririi penale, întrucât în această procedură la judecată lipsește cercetarea judecătorească.

Opțiunea legiuitorului de a nu se dispune efectuarea referatului numai în anumite cazuri în cursul urmăririi penale poate crea însă dificultăți procedurale în unele situații.

^[1] Din cuprinsul art. 7 din Directiva (UE) 2016/800, denumit „Dreptul la o evaluare individuală”, rezultă caracterul de excepție al trimiterii în judecată a minorului fără o evaluare individuală deja efectuată. Astfel, potrivit art. 7 alin. (5), „Evaluarea individuală are loc în cel mai timpuriu stadiu adecvat al procedurilor și (...) înainte de trimiterea în judecată”, iar potrivit art. 7 alin. (6), „În absența unei evaluări individuale, trimiterea în judecată se poate totuși realiza, cu condiția ca acest lucru să fie în interesul superior al copilului și ca evaluarea individuală să fie, în orice caz, disponibilă la începutul ședințelor de judecată în fața instanței”. Derogarea de la efectuarea evaluării individuale a minorului este prevăzută în alin. (9) al aceluiași articol, însă cu caracter de excepție și motivat: „Statele membre pot deroga de la obligația de a efectua o evaluare individuală dacă derogarea este justificată raportat la circumstanțele cauzei și în măsura în care acest lucru este compatibil cu interesul superior al copilului”.

De exemplu, în cazul plângerii împotriva soluțiilor de netrimitere în judecată, ar fi dificilă rezolvarea acesteia dacă referatul de evaluare lipsește, mai ales dacă s-ar impune soluția desființării ordonanței atacate și dispunerii începerii judecății de către judecătorul de cameră preliminară, potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) CPP.

392.2. Pentru judecată, dispozițiile art. 506 alin. (2) CPP reglementează două ipoteze privind referatul de evaluare:

– dispunerea efectuării referatului este **obligatorie pentru instanță**, dacă efectuarea acestuia **nu a fost solicitată în cursul urmăririi penale**. Dacă organul de urmărire penală nu a considerat necesară efectuarea referatului conform art. 506 alin. (1) CPP sau, în cazul trimiterii în judecată a minorului, s-a considerat că solicitarea acestuia ar fi contrară interesului superior al minorului [art. 506 alin. (1^a) teza finală CPP], instanța va dispune efectuarea acestuia [art. 506 alin. (2) teza a II-a CPP]; efectuarea referatului este obligatorie și în cazul în care procurorul a dispus o soluție de netrimitere în judecată fără ca în cauză să fie efectuat referatul, dar în urma plângerii împotriva soluției judecătorul de cameră preliminară a dispus admiterea acesteia și începerea judecății, în baza art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) CPP;

– instanța **poate solicita efectuarea referatului de evaluare**, chiar dacă efectuarea acestuia a fost solicitată de organul de urmărire penală în cursul urmăririi penale [art. 506 alin. (2) teza I CPP].

Considerăm că dispunerea efectuării referatului de evaluare în procedura camerei preliminare **excedează competenței judecătorului de cameră preliminară**. Obiectul camerei preliminare indicat în art. 342 CPP este limitat la verificarea competenței instanței, a legalității sesizării, precum și la verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organul de urmărire penală. Întrucât competența judecătorului de cameră preliminară nu cuprinde și cenzura aspectelor de oportunitate, acesta nu poate dispune restituirea cauzei impusă de neefectuarea referatului de evaluare, ci numai dacă interpretează că motivarea există conjugată cu unul dintre cazurile prevăzute de lege care permit restituirea cauzei.

Astfel cum am arătat mai sus, sesizarea instanței cu un acord de recunoaștere a vinovăției fără ca în cauză să se fi efectuat un referat de evaluare constituie motiv de respingere a acordului și trimitere a dosarului la procuror pentru continuarea urmăririi penale în baza art. 485 alin. (1) lit. b) CPP, întrucât, în absența acestuia, instanța nu poate evalua corect legalitatea și temeinicia acordului. Această rezolvare este impusă și de faptul că reglementarea prevăzută în art. 484 CPP referitoare la procedura în fața primei instanțe nu permite efectuarea unui asemenea act în această etapă procesuală. Referatul de evaluare trebuie efectuat cu necesitate în faza urmăririi penale și pentru ca propunerile serviciului de probațiune cu privire la măsurile educative ce pot fi luate față de minor în conformitate cu art. 506 alin. (4) CPP să fie avute în vedere la încheierea acestuia.

Efectuarea referatului de evaluare este necesară și în unele cazuri în care nu se dispune trimiterea în judecată, de exemplu, în situația renunțării la urmărirea penală, întrucât confirmarea ordonanței de renunțare la urmărirea penală de către judecătorul de cameră preliminară privește atât legalitatea, cât și temeinicia acesteia [art. 318 alin. (12)-(16) CPP].

Informațiile din referatul de evaluare sunt necesare atât pentru cenzurarea soluției, cât și pentru constatarea dacă obligațiile impuse minorului în conformitate cu art. 318 alin. (6) CPP pot fi îndeplinite de acesta. De exemplu, evaluări privind dezvoltarea fizică și starea de sănătate a minorului cuprinse în referat pot justifica sau, dimpotrivă, nu justifică pentru minorul care a împlinit vârsta de 16 ani obligația prestării unei munci neremunerate în folosul comunității^[1].

392.3. Efectuarea unui nou referat de evaluare. În cazul în care **elementele care constituie baza referatului de evaluare se schimbă considerabil**^[2], organul de urmărire penală sau, după caz, instanța va solicita întocmirea **unui nou referat de evaluare** [art. 506 alin. (4)¹ teza I CPP]. Solicitarea presupune existența deja a unui referat, însă, din cauza schimbărilor intervenite în baza de evaluare a minorului, concluziile sale nu mai sunt actuale și nu mai pot constitui propuneri reale cu privire la măsurile educative ce pot fi luate față de minor, în sensul art. 506 alin. (4) CPP.

Efectuarea unui nou referat poate fi cerută, atât în cursul urmăririi penale, cât și al judecării, chiar de minor ori de părinții acestuia sau, după caz, de tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, din oficiu sau în urma sesizării serviciului de probațiune.

Cererea motivată în care se indică schimbările intervenite se adresează organului de urmărire penală sau instanței, care, dacă o consideră întemeiată, dispune prin ordonanță, respectiv încheiere admiterea acesteia și efectuarea unui nou referat de evaluare. Legea procesuală penală nu cuprinde dispoziții privind incompatibilitatea persoanei care a efectuat primul referat de evaluare din cadrul serviciului de probațiune competent.

Chiar dacă nu se prevedea expres în reglementarea anterioară, întrucât nu era interzis, se putea dispune efectuarea unui nou referat dacă în urma evaluării celui existent se constata că nu conține toate mențiunile impuse de lege sau informațiile sunt contradictorii și nu permit stabilirea tratamentului juridic adecvat. Inadvertențele sesizate în referat pot fi lămurite și în urma audierii consilierului de probațiune din cadrul serviciului de probațiune, prezent la judecarea minorului, potrivit art. 47 din Legea nr. 252/2013^[3].

^[1] Prin Decizia nr. 15/2019, citată *supra*, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a stabilit că, în ipoteza renunțării la urmărirea penală față de un suspect sau inculpat minor care a împlinit vârsta de 16 ani, poate fi dispusă față de acesta obligația prestării unei munci neremunerate în folosul comunității.

^[2] Elementele de bază sunt datele cele mai relevante referitoare la minor privind mediul familial și social, starea de sănătate, evoluția lui din punct de vedere fizic, psihic, moral, intelectual etc., **cuprinse în art. 34 din Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune** (M. Of. nr. 512 din 14 august 2013).

^[3] Potrivit acestui articol, „(1) Consilierul de probațiune din cadrul serviciului de probațiune prezent la judecarea minorului oferă instanței de judecată informații și lămuriri suplimentare față de conținutul referatului de evaluare întocmit și comunicat conform art. 33, 34 și 37. (2) În fața instanței de judecată, consilierul de probațiune poate formula cereri pentru solicitarea de informații suplimentare instituțiilor, organizațiilor sau persoanelor fizice care dețin informații considerate necesare pentru clarificarea situației minorului